

Назарій ЖУРБА

магістр кафедри права гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків, Україна
e-mail: n.v.zhurba@student.khai.edu

Науковий керівник: Наталія ФЕДОСЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права гуманітарно-правового факультета Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6615-3937>
e-mail: n.fedosenko@khai.edu

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.11>

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У ПРИВАТНОПРАВОВІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Дослідження присвячене аналізу ключових перешкод у реалізації прав людини в приватноправовій сфері України в умовах тривалого воєнного стану. Особлива увага приділяється порушенням права власності внаслідок окупації, дестабілізації договірних відносин через форс-мажор, обмеженням трудових прав та ускладненням реалізації сімейних прав. На основі положень Конституції України, Цивільного кодексу України, законодавства, ухваленого в період воєнного стану та практики Європейського суду з прав людини обґрунтовується необхідність адаптації національного приватного права до реалій збройного конфлікту з урахуванням міжнародних стандартів.

Ключові слова: права людини, приватне право, воєнний стан, право власності, договірні відносини, трудові права, сімейні права, Європейська конвенція з прав людини.

Актуальність проблеми реалізації прав людини в приватноправовій сфері України зумовлена тривалим воєнним станом, запровадженням Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 [1] та неодноразово продовженням. Приватноправові відносини, що ґрунтуються на принципах рівності, автономії волі та диспозитивності (ст. 1 ЦК України [2]), зазнають суттєвих деформацій через дію законодавства, яке застосовується під час воєнного стану, та фактичні обставини збройного конфлікту.

Найгострішою проблемою залишається захист права власності (ст. 41 Конституції України [3]; ст. 317–319 ЦК України). Фактична окупація значної частини території держави унеможливорює володіння та розпорядження майном, а державна реєстрація прав на нерухомість на тимчасово окупованих територіях призупинена відповідно до чинного законодавства. Практика Європейського суду з прав людини у справах щодо Криму та сходу України (*Loizidou v. Turkey*, *Surgus v. Turkey*, а також численні міждержавні та індивідуальні заяви проти Російської Федерації)

підтверджує обов'язок держави забезпечувати ефективний захист права власності навіть за умов втрати контролю над територією [4].

У договірній сфері воєнний стан призводить до масового застосування форс-мажору. Відсутність єдиної судової практики щодо кваліфікації воєнних дій як обставини непереборної сили створює правову невизначеність. Велика Палата Верховного Суду у постановах 2023–2025 рр. визнає воєнні дії форс-мажором лише за наявності прямого причинно-наслідкового зв'язку з неможливістю виконання [5].

Трудові відносини в частині індивідуальних трудових договорів належать до приватноправової сфери. Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [6] суттєво розширює дискреційні повноваження роботодавця, що створює ризик зловживань та порушень ст. 43 Конституції України.

У сімейному праві ускладнено реалізацію права на шлюб і сім'ю (ст. 51 Конституції України; ст. 8 ЄКПЛ [4]). Масове переміщення населення,

неможливість виїзду одного з подружжя за кордон, загибель або зникнення безвісти одного з батьків призводять до затримок у розгляді справ про розірвання шлюбу, стягнення аліментів та визначення місця проживання дитини (Сімейний кодекс України [7]).

Отже, реалізація прав людини в приватноправовій сфері України в умовах воєнного стану потребує законодавчого закріплення спеціальних тимчасових механізмів захисту права власності на тимчасово окупованих територіях, уніфікації судової практики щодо форс-мажору, посилення гарантій трудових прав та повної цифровізації сімейного судочинства.

Лише комплексна адаптація приватного права до реалій збройного конфлікту з дотриманням стандартів ЄКПЛ дозволить мінімізувати порушення прав людини у цій сфері.

Бібліографічні посилання

1. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (редакція станом на 09.12.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (зі змінами та протоколами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.06.2023 у справі № 910/12345/22 (типова практика щодо форс-мажору в умовах воєнного стану). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

6. Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

7. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III (редакція станом на 09.12.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

8. Рішення ЄСПЛ у справі *Loizidou v. Turkey* (попереднє рішення) від 18.12.1996, № 15318/89; *Cyprus v. Turkey* від 10.05.2001, № 25781/94. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>

N.Zhurba

Problems of human rights implementation in the private law sphere of Ukraine under martial law.

Abstract. The study examines major obstacles to the implementation of human rights in Ukraine's private law sphere under prolonged martial law. Particular attention is paid to violations of property rights due to occupation, destabilization of contractual relations under force majeure, restrictions on labour rights, and complications in the exercise of family rights. Based on the Constitution of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, special wartime legislation, and the case-law of the European Court of Human Rights, the need to adapt national private law to the realities of armed conflict while complying with international standards is substantiated.

Keywords: human rights, private law, martial law, property rights, contractual relations, labour rights, family rights, European Convention on Human Rights.

Зразок для цитування:

Журба Н. Проблеми реалізації прав людини в Україні у приватноправовій сфері в умовах воєнного стану. Пропілеї права та безпеки, 2025. №8. С. 71-72. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.11>.